

3. Innstrand, S. T., Espnes, G. A., & Mykletun, R. (2002). Burnout among people working with intellectually disabled persons: a theory update and an example. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 16(3), 272-279.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У ОСОБИСТОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ

УДК: 159.9

Князева Наталія Борисівна,
аспірантка,
Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,

Актуальність проблеми. Все частіше діяльність фахівців багатьох професій здійснюється в умовах виникнення різних проблемних ситуацій, що визначаються високою складністю, небезпекою і відповідальністю виконання трудових завдань. Характерною особливістю подібних ситуацій є невизначеність моменту їх виникнення, характеру розвитку і наслідків, а також, як правило, наявність дефіциту часу, надходження недостатньої або неправдивої інформації, зміна функціонального стану фахівців тощо.

У даній роботі ми розглянемо толерантності до невизначеності як одну з необхідних якостей для людей екстремальних професій, а саме для рятувальників державної служби надзвичайних ситуацій (ДСНС).

Актуальність обраної теми багато в чому визначається припущенням про стійкі зв'язки між толерантністю до невизначеності і продуктивним виконанням своїх функціональних обов'язків рятувальниками.

Специфіка їх професійної діяльності визначається:

- 1) регламентуванням службових дій;
- 2) ієрархічністю службових відносин;
- 3) ризиком для життя і здоров'я;
- 4) емоційною напруженістю;
- 5) дефіцитом часу та інформації для прийняття рішення в різних ситуаціях службової діяльності.

Швидка змінність обставин, відсутність заздалегідь готового способу дії, відсутність однозначного алгоритму дії, дефіцит часу всі ці фактори характерні для ситуації невизначеності.

Праця в таких обставинах вимагають не тільки високої професійної підготовки щодо прийняття високоефективних рішень, а й наявність у

співробітника індивідуальних психологічних особливостей які сприяють прийняттю самостійних рішень.

Значення таких феноменів, як схильність і готовність до ризику, толерантність до невизначеності, здатність діяти ефективно в умовах ризику особливо важливо для вирішення завдань оцінки і формування професійної придатності для представників «небезпечних» професій.

Для більш повного і всебічного розгляду даного феномена, визначення поняття і критеріїв толерантності до невизначеності, нам представляється необхідним провести теоретико-емпіричне дослідження по даній проблематиці.

У психології аспекти феномена невизначеності зачіпаються в таких напрямках досліджень, як психологія прийняття рішень (М.А. Котик, А.М. Ємельянов, 1992), у психофізіології (О.Г. Чароян. 1987). у дослідженнях цілеспрямованих систем (Р. Акофф, Ф Емері 1974), в теорії прийняття раціональних рішень і в психологічній теорії прийняття рішень (Ю.Козелецькій 1979), у дослідженнях мотивації (М. Аптер, Каган, 1972).

Невизначеність може бути як суб'єктивна, коли індивід сприймає її такою і об'єктивною. коли немає реальної можливості отримати в даний момент необхідну інформацію і це мало чи зовсім не залежить від індивіда.

А.М. Жаров зазначає, що невизначеність є насамперед вираження безпосереднього переходу явищ з одних станів в інші, їх становлення в процесі руху і зміни. В.А. Черник зауважує, що невизначеність завжди обмежена визначеністю, а визначеність носить відносний характер.

Повсякденна робота рятувальників проходить в особливих умовах. Відмінністю цих умов від звичайних становить наявність в них ризику для життя, швидкість змінюваних факторів, що впливають на ситуацію і її непередбачуваний розвиток, невизначеність ситуації як такої. Для роботи в таких умовах людині необхідно володіти набором певних якостей.

Вважається, що одним з перших висловив ідею, що люди розрізняються по відношенню до орієнтації на визначеність-невизначеність М. Рокіч. Він вважав, що існує континуум, з одного боку по типу "гештальтів" які характеризуються потребою знати і розуміти а, з іншого боку, по "психоаналітичному" типу які орієнтовані на все нове.

Поняття невизначеності і ризику для багатьох дослідників в області психології є взаємопов'язаними.

Т.В. Корнілова визначає готовність або схильність до ризику як готовність приймати рішення і діяти в умовах суб'єктивної невизначеності.

Отже термін "невизначеність" застосовується для усвідомлення недостатності інформації щодо окремих стимулів або ситуацій. Сприйняття ситуації як невизначеності в екстремальних умовах посилюють: страх, небезпека, очікування, новизна, складність, суперечливість, неможливість контролю, множинність виборів і рішень, і пов'язана з ними високий ступінь ризику. Зі збільшенням числа альтернатив відбувається прямо пропорційне зростання невизначеності.

При зіткненні з ситуаціями невизначеності людині властиво прагнення до усвідомлення невизначеності, що тягне за собою реакцію на необхідність усвідомлення. Індивіди різняться по реакції на сприйняття невизначеності. Спектор проявів величезний: від прагнення, потягу до ситуацій з невизначеністю до відторгнення і уникнення цих ситуацій.

С. Баднер, тенденцію сприйняття невизначених ситуацій як бажаних визначає як толерантність до невизначеності. А тенденцію сприйняття невизначених ситуацій як загрози визначає як інтолерантність до невизначеності.

О.І. Санніков та О.П. Саннікова вважають, що толерантність до невизначеності бере активну участь у процесах, пов'язаних з подоланням або породженням невизначеності шляхом зміни існуючих уявлень і концептів, а також шляхом створення нових.

Толерантність до невизначеності залежить від змісту провідної діяльності особистості. У різних професійних групах мають значення різні аспекти толерантності до невизначеності. Це підтверджує і наше дослідження.

Методики й організація дослідження. Для даного емпіричного дослідження використовувався наступний комплекс методик (Санніков, 2015): Тест-опитувальник якісних показників схильності до ризику (О. П. Саннікова, С. В. Быкова), Шкала інтолерантності до невизначеності (С. Баднер). Крім того обстежені виконали самооцінку показників продуктивності при роботі в ланці (Н. Б. Князева). Комп'ютерна обробка даних відбувалась за допомогою статистичного пакету SPSS 13.0 for Windows. Експериментальну групу утворювали співробітники підрозділів ДСНС України в Одеської області. У дослідженні брали участь 26 осіб у віці 20-47 років.

Результати дослідження. Аналіз результатів дослідження виявляє наступні тенденції:

1. Виявлені значимі кореляційні позитивні й негативні взаємозв'язки на 1% і 5% рівні показників інтолерантності з показниками схильності до ризику й продуктивністю роботи в ланці.

2. Позитивні взаємозв'язки показників схильності до ризику свідчать про те, що чим вище толерантність в особистості, тим більше вона володіє й керує своїми емоційним станом, контролює прояву активності в ризикованих ситуаціях, здійснює швидкий і глибокий аналіз небезпечних ситуацій при прийнятті рішень. Найбільшою проблемою є її складність. Можливість спокійно й продуктивно працювати в незнайомій обстановці приходить в основному з досвідом. У досвідчених професіоналів добре розвинені інтуїція, раціональний, логічний аналіз і зважування альтернатив, набагато глибше розуміють і сприймають інших людей – партнерів по роботі. Досвід дозволяє накопичувати не тільки типові ситуації, але й дії команди, які забезпечили успіх.

3. З показниками продуктивності виявлені позитивні значимі зв'язки емоційного й контрольного-регулювального компонентів схильності до ризику. У цьому дуже сильно виявляється відношення рятувальників до ситуацій на роботі, а також здатність тримати цю ситуацію на контролі. Вік рятувальника виявив негативні зв'язки з усіма показниками продуктивності роботи в ланці.

Аналіз показників груп Рск+ і Рск- дозволив виділити три закономірності. Незважаючи на близькість форми отриманих профілів, між ними спостерігаються такі відмінності: По-перше, показники віку в групах відрізняються – представники групи Рск- молодше представників групи Рск+ (31,3 проти 33,5). Вік, по суті, дає нам вистава про стаж роботи в системі ДСНС. По-друге, для представників групи ризикованих (Рск+) усі показники ризику вище, у порівнянні з показниками групи не ризикованих (Рск-). Виключення становить контрольний-регулятивний показник схильності до ризику (20,8 проти 24 балів). Такий рівень регуляції допускає, що відсутність досвіду вимагає постійного контролю над проявами власної активності й, у тому числі, ризикованими діями й учинками при роботі в ланці. У третій, усі показники продуктивності роботи рятувальника в ланці вище в групі з низьким рівнем схильності до ризику. Виключення становить тільки показник дисципліни роботи, хоча ця різниця статистично недостовірною і є джерелом додаткової перевірки. У світлі зазначеного за допомогою кореляційного аналізу були отримані значимі коефіцієнти кореляцій показників толерантності, схильності до ризику та продуктивності рятувальників.

Висновки. Результати теоретико — емпіричного дослідження дозволили зробити наступні висновки:

1) Толерантність-інтолерантність до невизначеності є складним феноменом до складу якого входить поєднання когнітивно-стильових та особистісних якостей. Вона є важливою індивідуально-психологічною

властивістю особистості рятівника.

2) За результатами кореляційного аналізу встановлено статистично значущі кореляційні закономірні взаємозв'язки між показниками толерантності-інтолерантності до невизначеності, та готовності до ризику. Наявність цих зв'язків підтверджує гіпотезу про те, що така властивість особистості як толерантність до невизначеності має тісні взаємозв'язки з успішністю професійної діяльності та особистісними особливостями і професійно значущими якостями рятувальника.

3) Теоретична актуальність даної роботи визначається необхідністю подальшого комплексного вивчення сукупності зв'язку характеристик толерантності до невизначеності та індивідуально-психологічних особливостей професійного портрету рятувальника.

Список використаної літератури:

1. Асмолов, А. Г. (отв. ред.) (2000). На пути к толерантному сознанию. Москва : Смысл.
2. Корнилова, Т. В. (2003). Психология риска и принятия решений : [учебное пособие для вузов]. Москва : Аспект Пресс.

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ ПРОФЕСІОГЕНЕЗУ

УДК 159.944.1

Козицький Роман Володимирович,
*Студент спеціальності «Психологія»,
освітнього рівня «Магістр»,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. Вплив професії на особистість у процесі професійного становлення постійно знаходиться у полі дослідницької уваги і до сьогодні залишається недостатньо дослідженою. Поняття професійного розвитку має необхідний і важливий зміст щодо особистісного та індивідуального становлення, самореалізації. Проблема професійного становлення особистості, бар'єри і кризи, які виникають у період цього процесу, постійно перебувають у фокусі уваги вчених. Особливо актуальною темою наукових досліджень є психологічні зміни особистості в професійній діяльності та їх наслідки.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Наукові роботи вчених присвячені вивченню і аналізу змісту, прояву, чинників професійного вигорання особистості загалом (В. Бойко,